

Nr 133.

Av herr **Christiernson**, om höjning i vissa avseenden av stämpelavgiften vid köp och byte av fondpapper.

Aktiebolagsformen är en av lagstiftningen medgiven konstruktion för ett bekvämt utnyttjande av kapitalet. Den medger kapitalägaren att utan särskilt besvär eller vidare omsorg erhålla högre ränta än vad annars skulle vara fallet, såsom t. ex. genom insättning i bank eller utlämnande av lån mot säkerhet av pant. Staten har med erkännande av aktiebolagsformen lämnat kapitalbesittarna en för dem synnerligen förmånlig koncession till kapitalplacering, samtidigt som staten givit produktionen en den kraftigaste hävstång till ytterligare förkovran. Industrialismen åter i dess moderna form med massproduktion och därav följande behov av stort kapital har vidare skapat betingelserna för den numera inom näringslivet dominerande typen företagaren-aktiebolaget.

Av staten hava aktiebolagen mottagit sina rättigheter och staten har därför skyldighet att se till, att den givna koncessionen icke på något sätt missbrukas eller brukas på ett sätt, som står i uppenbar strid med koncessionsvillkoren. En granskning av hithörande förhållanden visar emellertid, att vid sidan av den legitima aktiebolagsverksamheten eller snarare att i densamma uppväxt en illegitim verksamhet, den s. k. aktiespekulationen. Att en väl reglerad spekulation i aktier under vissa starkt begränsade former kan, liksom varje annan till normal prisbildning strävande spekulation, hava sitt berättigande, kan för visso icke förnekas. Emellertid har den svenska aktiespekulationen, i den form den yttrar sig i huvudstaden och därmed också i landsorten, tagit en sådan utveckling, att lagstiftaren med skäl kan fråga sig, om icke på grundvalen av aktie-

bolagsformen sådana missförhållanden uppstått, att med fullt fog kan talas om därav följande uppenbara faror för hela vårt näringsliv.

Över huvud taget är det icke överensstämmande med grundprinciperna för aktiebolagsformen att aktierna skola vara ytterligt rörliga, ständigt växlande ägare. Som allmän regel skulle också kunna fastslås, att de aktiebolag arbeta i allmänhet bäst och fylla sin uppgift i produktionens tjänst mest tillfredsställande, vilkas aktiemajoritet befinner sig på säkra händer och icke av vinstbegär går ur hand i hand. Endast med en i taka händer liggande aktiemajoritet kan ett företag erhålla den stabila ledning, som är första förutsättningen för att industrien skall kunna fylla sin uppgift till landets, till sina arbetares och till sina ägares bästa. Kommer aktiemajoriteten i jobbarehänder, då är företaget nära sitt fall. Utan hänsyn till dess framtida öde plundra dessa moderna rövare, industriens hunner, bolaget på alla dess tillgångar, för att, när intet mer finnes att roffa, lura den ruinerade affären på godtrogna människor.

Ett avskräckande exempel på hur det går till i verkligheten, när herrar jobbare regera i ett företag, erbjuder den svenska *varvsindustrien*. Ruinerna av en industri återstå!

Utom de faror för industrien som sådan, som följa av en aktiespekulation av den art, som härjar på den svenska fondbörsen, komma emellertid andra vådor, härledda av den relativa kapitalbrist som utmärker Sverige. För spekulationernas bedrivande i den vansinniga form, som här sker och är allom bekant, kräves kapital från *utlandet*. Och däri ligger den allra största faran. Dessa aktiespekulationsaffärer göras nämligen till största delen med *lånta* medel och med i utlandet upplånade medel. Vid en åtstramning i penningmarknaden blir följden, om de utländska lånen måste inbetalas, framhåller bankdirektör John Swartling i en av Dagens Nyheter föranstaltad enquête, att då »kan påkänningen på riksbanken i och för anskaffning af utländska valutor bli oväntadt stor och föranleda en åtstramning på den svenska penningmarknaden sådan att man snart nog befinner sig i en verklig kris, hvars räckvidd ej kan öfverskådas».

En annan fara följer av att hela denna osunda aktiehandel är en ensidig hausserörelse. Kurserna gå ständigt uppåt, och de krisartade fall, som uppstå en och annan gång, följas av nya stegringar.

Belysande för denna tendens såväl som för de häftiga kastningar, som utmärka fondbörsen, när en nedgång förekommer, är följande tabell, utvisande kurserna i krontal i dec. 1911, under senare delen av 1912 och början av 1913 å de egentliga spekulationsaktierna:

Bolagets namn.	1911	1 9 1 2						
	11/12	31/7	30/8	20/9	1/10	10/10	»svarta dagen» 12/10	mån- dag 14/10
Trafik A.B. Grängesberg—Oxelösund: nominellt kr. 100 senaste utdeln. » 24	643	928	916	910	886	830	696 à 730	746 à 757
L. M. Ericsson & Co: nominellt kr. 1,000 senaste utdeln. » 140	5,825	6,615	6,400	6,330	6,105	5,700	4,650 à 4,850	4,880 à 4,950
Stockholms Bryggerier: nominellt kr. 500 senaste utdeln. » 75	1,385	1,423	1,405	1,445	1,430	1,395	1,295 à 1,330	1,330 à 1,360
A.B. Separator: nominellt kr. 100 utdeln. » 15	—	356	358	356	350	326	310 à 318	321 à 323
Stockholms Allm. Telefon A.B.: nominellt kr. 300 utdeln. » 110	5,410	5,850	5,500	5,400	5,250	4,800	3,900 à 4,000	4,000
Stora Kopparbergs Bergslags A.B.: nominellt kr. 1,000 utdeln. » 200	4,600	5,175	5,280	5,250	5,105	4,900	4,400 à 4,500	4,625 à 4,665

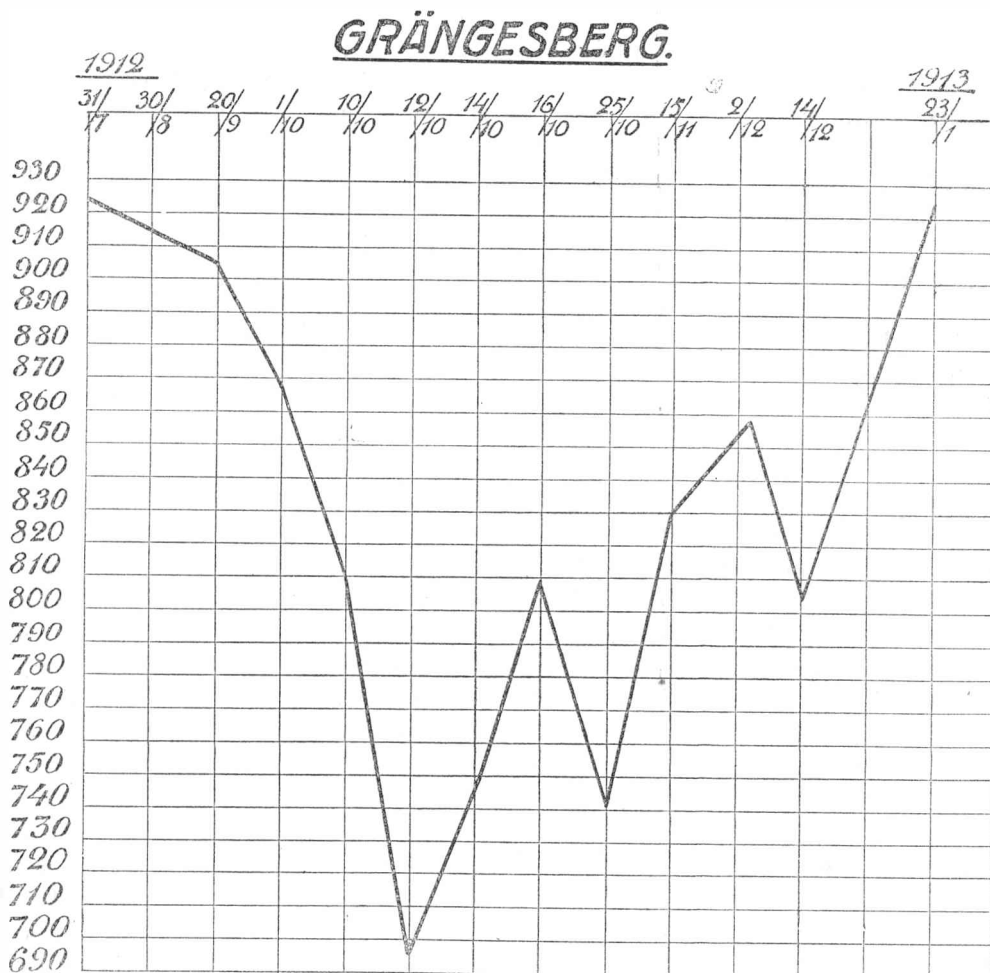
	1 9 1 2					1 9 1 3	
	16/10	25/10	15/11	2/12	14/12	7/1	23/1
Trafik A.B. Grängesberg—Oxelösund	820	745	849	858	812	863: 50	925
L. M. Ericsson & Co	5,650	5,050	5,625	5,775	5,500	5,715	6,150
Stockholms Bryggerier	1,420	1,365	1,415	1,400	1,375	1,402	1,465
A.B. Separator	340	322	346	342	334	340	350
Stockholms Allm. Telefon A.B.	4,600	4,150	4,800	4,810	4,500	4,825	5,550
Stora Kopparbergs Bergslags A.B.	4,950	4,600	5,031	5,200	4,950	5,225	5,375

Anmärkningsvärt är, att det »ledande» papperet i denna spekulationsryra, trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds aktier, trots det våldsamma fallet den s. k. »svarta dagen», lördagen den 12 oktober 1912, dock icke föll ens till den kurs det haft några månader tidigare, utan höll sig betydligt däröver.

Bjärtare kunna de besynnerliga förhållandena på aktiemarknaden icke belysas än av detta sakförhållande, att en krasch som den 12 oktober hotar, trots att det ledande värdepapperet håller sig betydligt över sitt kursvärde några månader tidigare. Normalt skulle ingen kris ha kunnat inträffa, tycker man, men nu var det i stället naturligt, att kris- och kraschfaran var överhängande. Och att den inte blev verklighet, torde uteslutande ha berott på riksbankens och andra bankinstituts kraftiga ingripande.

I den förut omnämnda Dagens Nyheters fondbörsenquôte har även stadsmäklaren T. Brandelius uttalat sig, visande, att ett 20-tal av landets förnämsta industriella företag, som äro föremål för spekulation, äga ett sammanlagt kapital, aktier och fonder, av kronor 457,896,400 och senaste räkenskapsåret en nettovinst av kronor 41,659,000, medan å andra sidan trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund ägde motsvarande tillgångar till ett värde av kronor 89,050,000 och en nettovinst av kronor 19,373,000. Börsvärdet åter av den förstnämnda gruppens aktier vid innevarande års början uppgick till kr. 663,068,000, medan ensamt »Grängesbergs» börsvärde utgjorde nästan lika mycket eller kronor 647,892,000. Detta senare papper dominerar fullständigt på fondbörsen. Och det är, framhåller samma statsmäklare, »vår fondbörs' svaghet. Gå Grängesbergarna upp, följa andra papper i höjden, och falla Grängesbergarna, så få de andra också slita». Hur häftigt dessa senare papper kunna fluktuera, därmed rubbade alla andra aktiers värden, framgår tydligt av följande motstående grafiska tabell.

Hittills har intet blivit åtgjort från statsmakternas sida för att åtminstone försvåra denna aktiesvindeln, men saken lär vara föremål för finansministerns uppmärksamhet, och den s. k. trustkommittén torde ha fått i uppdrag att i sinom tid ingiva förslag i ämnet. Emellertid äro missförhållandena så stora, att skäl föreligga att omedelbart söka ingripa hämmande. Att detta är nödvändigt framgår även därav, att aktiesvindeln slukar allt tillgängligt kapital. Med varje miljon, som kursvärdet av de å fondbörsen noterade aktierna stiger, bindes ett lika stort rörligt kapital, som därigenom undanhålles den allmänna produktionen. Industrien och näringslivet komma härigenom att undandragas det för deras utveckling behövlige nya kapitalet. Detta framgår bl. a. därav, att affä-

rerna med obligationer nästan upphört på fondbörsen. Härom skriver också stadsmäklaren H. Schultz:

»På hvarje gammal, af stadsmäklaren hållen fondbörsauktion om-sattes ej oväsentliga belopp obligationer; nu kunna månader gå utan att någon som helst försäljning af obligationer äger rum å Stockholms fondbörs.»

Samma stadsmäklare anser också, att bankernas fondavdelningar hava så att säga uppluckrat jordmänen för de fördärliga aktieaffärerna.

Riksbankschefen har om hithörande förhållanden gjort ett uttalande i den förut omnämnda enquéten och därvid bl. a. framhållit:

»Om mäklarna och öfriga förmedlare ville afråda alla som sakna förutsättningar att bedöma risken och medel att bära förlusten från deltagande i fondbörsspelet i stället för att, såsom nog ibland händer, uppmuntra till deltagande; om bankerna ville vara mindre frikostiga med lån mot aktier och mera nogräknade i afseende å låntagare och belåningskurser; om pressen ville ägna hithörande förhållanden en opartisk, orädd och saklig kritik, så skulle härigenom mycket vara vunnet för banande af väg till ett bättre sakernas skick.»

»Måhända kan också något vinnas genom ändringar i bestämmelserna angående fondbörsen. Till verkan af dylika ändringar torde man dock ej böra sätta alltför stor tillit.»

»När fondstämpeln infördes, hade regeringen föreslagit högre skattesatser än de, hvilka af Riksdagen fastställdes. Bevillningsutskottet och Riksdagen ansågo, att, då det här gällde en alldeles ny skatt, skattesatserna till en början borde hållas så pass låga att de icke alltför mycket verkade hämmande på rörelsen. Under den gångna tiden har det visat sig, att de nuvarande stämpelsatserna alls icke verkat hämmande på rörelsen. Huruvida en förhöjning af stämpeln på aktietransaktioner skulle i någon afsevärd mån förmå dämpa den allt vidare omkring sig gripande lusten för fondbörsspel, kan vara tvifvelaktigt. Måhända kunde det vara skäl göra ett försök. Förfelas afsikten att dämpa spellusten, blir påföljden endast den, att statsverkets inkomster ökas med några hundra tusen kronor.»

Det synes, som om Riksdagen hade alla skäl att följa den av riksbankschefen anvisade utvägen, som även 1908 års bevillningsutskott pekade på, då det om överlåtelsestämpeln yttrade, att den »kan i viss mån tjäna till hämsko på de alltför talrikt förekommande osunda aktieaffärerna.» En höjning av överlåtelsestämpeln kan först och främst motiveras med att staten väl behöver ökade inkomster, då en rationell lösning av folkpensioneringen drager stora kostnader. Vidare har staten alla skäl att genom en stämpelförhöjning ge de aktiespekulerande kretsarna en eftertrycklig varning, och slutligen bör lagstiftningen söka att med detta *genast* nu tillgängliga medel stävja den allt mera omkring sig gripande fördärvbringande spekulationen med aktier.

Under hänvisning till denna korta motivering och det allmänt kända aktiejobberiet, tillåter jag mig hemställa:

att Riksdagen måtte besluta, att stadgandena i Kungl. Maj:ts nådiga förordning angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper, given Stockholms slott den 6 november 1908, ändras i så måtto, att stämpeln vid köp och byte av *aktier* och *banklotter* skall, då de överlåtna aktiernas eller banklotternas sammanlagda värde icke överstiger 200 kronor, utgå med 1 krona, och därutöver 1 krona för varje påbörjat belopp av 200 kronor; samt

att den nu gällande friheten från stämpelplikt, då bägge kontrahenterna äro fondhandlare och avtalet å vardera sidan avslutas icke för egen räkning, utan i kommission, måtte upphävas.

Behövliga ändringar i författningens ordalydelse anhålles vördsamt, att utskottet måtte vidtaga.

Stockholm den 25 januari 1913.

A. J. Christiernson.
